

Főbb tanúsított irányítási szabványok tanúsíttatásának alakulása

Dr. Kovács Sárkány Hajnalka

egyetemi oktató, hajnalka.kovac@gmail.com,

Dr. Kovács Vilmos

egyetemi oktató, vilmos.kovac@gmail.com,

Absztrakt: A leginkább elterjedt tanúsított ISO irányítási szabvány az ISO 9001, ISO 14001 és az ISO 22000. A vizsgálat során arra kerestük a választ, hogy ezek tanúsíttatásának a száma hogyan alakult a világban, valamint Magyarország és Szerbia tekintetében. A vizsgálathoz az "ISO survey" adatait használtuk fel. Az adatok elemzése során azt láthattuk, hogy a 2015/2016-os évig a nemzeti tanúsító testületek által kiadott tanúsítványok száma a világban fokozatosan emelkedik, majd ezt követően ez a tendencia megváltozott. Ennek vélhető okai számos gazdasági és iparági együttműködések megváltozásában kereshetők.

Szabványosítás, ISO 9001, ISO 14001, ISO 22000

1 Bevezetés

A szabványosítás iránti igény a régmúlt időkre húzódik vissza. Ennek oka abban kereshető, hogy a kereskedelmi folyamatok zökkenőmentessége akkor biztosítható leginkább, ha a felek azonos mértékegységekkel és előre meghatározott, mérhető minőséggel számolnak. Mindennek ellenére a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet csupán 1947-ben jött létre [5]. Ez egy független, nem kormányzati szerv, a nemzeti szabványügyi testületek (ISO tagtestületek) világméretű szövetsége, amely 1951-ben adta ki az első (termék) szabványát.

A beszállítói láncok kialakulásával a termékeket vagy szolgáltatást fogadó felek egyre inkább törekedtek arra, hogy a termék, amit a beszállító biztosít a számukra kiegyenlített legyen, (és azt ne csak késztermék vizsgálatával lehessen megvizsgálni). Ennek érdekében szükségessé vált a működési és termelési folyamatok egészének a szabályozása. Ennek kapcsán születtek meg a menedzsment szabványok, a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet 1987-ben jelentette meg az első ISO 9000-es szabványsorozatot.

A továbbiakban a három, leginkább elterjedt szabványt ismertetjük röviden, majd megvizsgáljuk ezek elterjedtségét a világon, Szerbiában és Magyarországon.

1.1 Vizsgált szabványok

1.1.1 EN ISO 9001:2015 Minőségirányítási rendszerek. Követelmények

A rendkívül erős helyi és nemzetközi verseny egyre inkább arra kényszeríti a gazdasági szereplőket, hogy a minőség elvet ne csupán a termékre, de az egész vállalatra, annak működésére is kiterjesztve alkalmazzák. Az EN ISO 9001:2015 szabvány a legszélesebb körben elterjedt (menedzsment) irányítási szabvány. Egységes iránymutatást ad a szervezet működésére vonatkozóan, és alkalmazható a gazdasági szektor bármely területén, még akár az elsődleges termelés során is. Alkalmazása megfelelő alapot nyújt ágazat specifikus szabványok alkalmazásához. Elősegíti a termékek és szolgáltatások állandó minőségének a megvalósítását, folyamatos fejlesztését, valamint a vevői elégedettség növekedését és a vevői igényeknek való megfelelést. A minőségirányítási rendszer biztosítja a cégen belüli folyamatok áttekinthetőségét és a tevékenységek ésszerű dokumentálhatóságát, lehetővé teszi a folyamatok napi irányíthatóságát [1]. A szabvány kiemelt figyelmet fordít a vevői elégedettség elérése mellett az egyéb érdekelt felek kívánalmainak a figyelembe vételére is.

A szabvány alapelvei a következők:

1. Vevőközpontúság
2. Vezetés
3. A munkatársak elköteleződése
4. Folyamatszemplétű megközelítés
5. Fejlesztés
6. Bizonyítékokon alapuló döntéshozatal
7. Kapcsolatok kezelése

A 2015-ben (ötödik kiadás) kiadott ISO 9001:2015 szabvány már a magas szintű struktúra (ún. High Level Structure, röviden HLS) felépítését követi:

1. Alkalmazási terület

2. Normatív referenciák
3. Szakkifejezések és meghatározásuk
4. A szervezet felépítése
5. Vezetőség
6. Folyamattervezés
7. Támogatás
8. Működés
9. Teljesítmény
10. Fejlesztés

Ez tulajdonképpen egységes szerkezetet és alapszövegezést, valamint közös fogalommeghatározást ad az irányítási rendszerszabványokhoz, azaz ezt a struktúrát követi pl. az ISO 14001:2015 környezetirányítási és az ISO 22000:2018 élelmiszer-biztonsági irányítási szabvány felépítése is.

1.1.2 EN ISO 14001:2015 Környezetközpontú irányítási rendszerek. Követelmények alkalmazási útmutatóval

“Társadalmi elvárás alakult ki a fenntartható fejlődés, az átláthatóság és az elszámoltathatóság iránt, az egyre szigorodó jogszabályok, a környezetszennyezésből az erőforrások nem hatékony felhasználásából, a helytelen hulladékkazdálkodásból a klímaváltozásból, az ökoszisztémák leromlásából és a biológiai sokféleségből származó, a környezetre gyakorolt nyomás mellett. Ez arra kényszerítette a szervezeteket, hogy módszeres megközelítést alkalmazzanak a környezetközpontú irányításban környezetközpontú irányítási rendszerek bevezetésével, azzal a céllal, hogy a hozzájáruljanak a fenntarthatóság környezeti pilléréhez” [3].

A szabvány célja az, hogy keretrendszert adjon a szervezetek számára ahhoz, hogy módszeresen legyenek képesek megóvni a környezetet s válaszolni tudjanak a változó környezeti körülményekre.

A rendszer módszeres megközelítésével a felső vezetés információhoz jut és ezáltal hosszú távon sikeres lehet és hozzájáruljon a fenntartható fejlődéshez:

1. a környezet megóvásával a kedvezőtlen környezeti hatások megelőzése vagy csökkentése által
2. a környezeti körülmények szervezetre gyakorolt lehetséges kedvezőtlen hatásának csökkentésével
3. a megfelelési kötelezettségek teljesítésének a támogatásával
4. a környezeti teljesítmény javításával

5. annak a módnak a felügyeletével vagy befolyásolásával, ahogy a szervezet a termékeit és szolgáltatásait tervezik, gyártják, elosztják, felhasználják és megsemmisítik, alkalmazva az életciklus szemléletet
6. pénzügyi és működési előnyök elérésével
7. környezeti információkról szóló tájékoztatással a lényeges érdekelt felek részére [3].

A szervezet a szabvány alkalmazásával növelheti a környezeti teljesítményének növelését, a megfelelési kötelezettséginek a teljesítését valamint a környezeti céljainak az elérését. Magát a szabványt minden szervezet, annak méretétől, típusától és jellegétől függetlenül alkalmazni tudja, és azon környezeti tényezőire vonatkoztatható, amelyeket a szervezet úgy határozott meg, hogy felügyelet alatt tud tartani vagy befolyásolni tud az életciklus szemlélet átgondolásával.

1.1.2 EN ISO 22000:2018 Élelmiszer-biztonsági irányítási rendszerek. Az élelmiszerláncban részt vevő szervezetekre vonatkozó követelmények

Az élelmiszer-biztonsági irányítási rendszer (ÉBIR) alkalmazása elősegítheti a szervezetek általános élelmiszer-biztonsági teljesítményük fokozását. A szabvány alkalmazásának lehetséges előnyei a következők:

- „1. annak a képessége, hogy folyamatosan olyan biztonságos élelmiszereket és termékeket szállít és szolgáltatásokat nyújt, amelyek eleget tesznek a vevői és az alkalmazható jogszabályi és egyéb szabályozó követelményeknek,
2. a céljaival kapcsolatos kockázatok kezelése,
 3. a meghatározott élelmiszer-biztonsági követelményeknek való megfelelés igazolásának képessége” [4].

A szabvány kulcselemei:

1. interaktív kommunikáció;
2. rendszerirányítás;
3. előfeltételi (prekvizit) programok;
4. veszélyelemzés és kritikus szabályozási pont (HACCP) alapelvei.

Ezekon túlmenően a szabvány olyan alapelveken nyugszik, amelyek közösek az ISO irányítási rendszerszabványjaival (pl. ISO 9001:2015).

A szabványhoz az ISO kidolgozott egy kapcsolódó dokumentum-családot, amelyek magukba foglalják a következő dokumentumokat:

1. előfeltételi (prekvizit) programok (ISO/TS 22002 sorozat) az élelmiszerlánc konkrét ágazataira vonatkozóan,
2. az auditálásra és a tanúsító testületekre vonatkozó követelmények,
3. nyomon-követhetőség.

AZ ISO 22000 szabvány minden követelménye általános érvényű, és szándék szerint az élelmiszerlánc valamennyi szervezetére alkalmazható, tekintet nélkül annak méretére és összetettségére.” (A közvetlenül vagy közvetetten részt vevő szervezetek, a teljesség igénye nélkül, a takarmány-előállítók, az állateledelt előállítók, a vadon élő növények és állatok betakarításával foglalkozók, a mezőgazdasági kistermelők, az élelmiszerösszetevőket előállítók, az élelmiszergyártók, a kiskereskedők, az élelmiszerekkel kapcsolatos szolgáltatásokat végző, a vendéglátó-ipari tevékenységet folytató, a tisztítási és fertőtlenítési szolgáltatásokat, a szállítást, a raktározást és a forgalmazási szolgáltatást végző, a berendezéseket, a tisztító- és fertőtlenítőszereket, a csomagolóanyagokat és más, az élelmiszerekkel érintkező anyagokat szállító szervezetek.)[4].

A szabvány tulajdonképpen az ISO 9001:2015 egyes elemeit és a HACCP alapelveit foglalja magába olyan módon, hogy a kidolgozott élelmiszer-biztonsági irányítási rendszer tanúsítható legyen. Az élelmiszer-biztonság megvalósításának a garantálása a szabvány alkalmazásának a célja. A szervezetet a szabvány nem egyedüli entitásként kezeli, behelyezi azt az élelmiszerláncba, ezáltal szélesebb beszállítói és vevői kommunikációs együttműködést indukálva.

2 Kutatás

2.1 AZ ISO 9001,14001 és 22000 szabványok elterjedtsége

2.1.1 Az EN ISO 9001:2015 szabványok számának alakulása

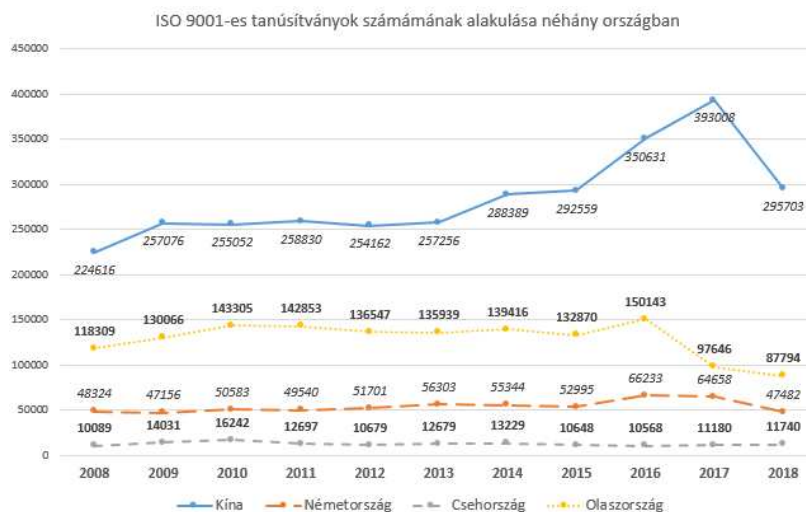
Az EN ISO 9001:2015 szabvány alkalmazása a legelterjedtebb a világon. 2018-ban 878 664 darab akkreditált tanúsítványt regisztráltak a nemzeti akkreditáló szervezetek. Ez a kiadott tanúsítványszám 20,5%-al alacsonyabb, a legtöbb kiadott tanúsítványszámmal rendelkező 2016-os évhez viszonyítva.

Vállalkozásfejlesztés a XXI. században 2020/1. kötet
A szervezetek reakciója és válaszlai a jelen kor üzleti kihívásaira

1. ábra: Az ISO 9001-es akkreditált tanúsítványok számának alakulása a világban
Forrás: Saját szerkesztés "ISO Survey" [6] alapján

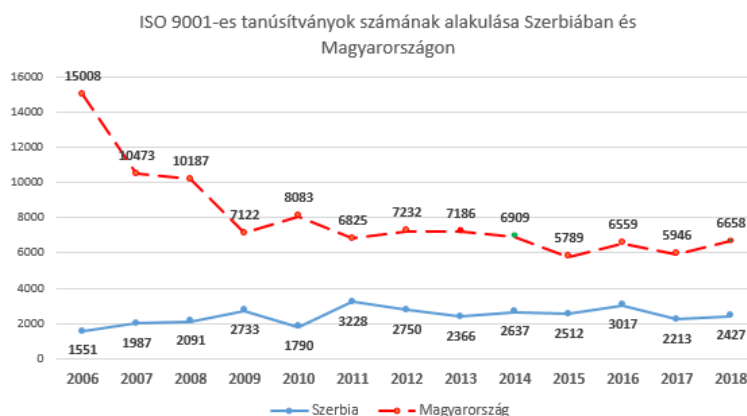
Ez a tanúsítványszám visszaesés néhány általunk választott országban is tetten érhető, ám időben a töréspontok eltérnek.

2. ábra: Az ISO 9001-es akkreditált tanúsítványok számának alakulása néhány országban
Forrás: Saját szerkesztés "ISO Survey" [6] alapján

Magyarország és Szerbia tekintetében a 2012-2018 közti időszakban a kiadott tanúsítványszám nem mutat jelentős eltérést.

Vállalkozásfejlesztés a XXI. században 2020/1. kötet
A szervezetek reakciója és válasza a jelen kor üzleti kihívásaira

3. ábra: Az ISO 9001-es akkreditált tanúsítványok számának alakulása Szerbiában és Magyarországon
Forrás: Saját szerkesztés "ISO Survey" [6] alapján

2.1.2 Az EN ISO 14001-es szabvány számának alakulása

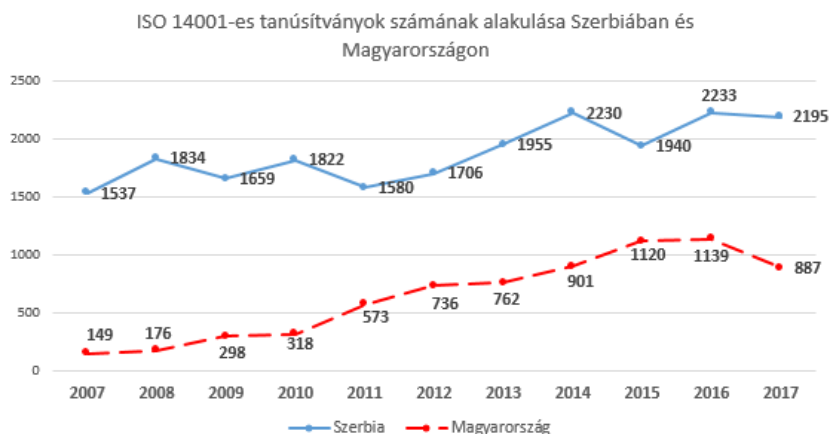
Az elmúlt időszakot tekintve az ISO 14001-es tanúsítványok száma is visszaesett a világ országaiban mintegy 11,3%-al a 2016-os évhez képest.

4. ábra: Az ISO 14001-es akkreditált tanúsítványok számának alakulása a világban
Forrás: Saját szerkesztés "ISO Survey" [6] alapján

Szerbia és Magyarország vonatkozásában a Szerbiában kiadott tanúsítványok száma megelőzi a Magyarországon kiadottakét. Magyarországon tekintetben a 2016-ot követő tanúsítványszám esés tetten érhető.

Vállalkozásfejlesztés a XXI. században 2020/1. kötet
A szervezetek reakciója és válasza a jelen kor üzleti kihívásaira

5. ábra: Az ISO 14001-es akkreditált tanúsítványok számának alakulása Szerbiában és Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés "ISO Survey" [6] alapján

2.1.3 Az EN ISO 22000-es szabvány számának alakulása

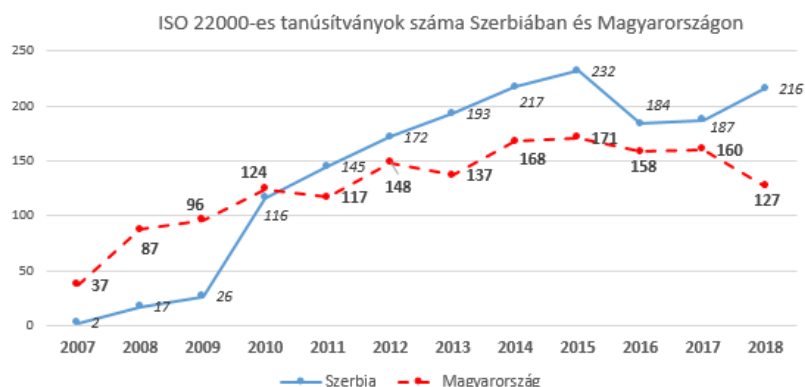
Az ISO 22000-es szabványt tekintve a 2015-ös évig folyamatos volt a tanúsítvány szám emelkedés, majd stagnálás ugyan bekövetkezett, de jelentős visszaesést nem történt.

6. ábra: Az ISO 22000-es akkreditált tanúsítványok számának alakulása a világban

Forrás: Saját szerkesztés "ISO Survey" [6] alapján

A kiadott ISO 22000-es szabványok száma Magyarországon és Szerbiában is meglehetősen alacsony. A 2016-os évet követően amíg Magyarországon a tanúsítványszám esett, addig Szerbiában növekedni kezdett.

7. ábra: Az ISO 22000-es akkreditált tanúsítványok számának alakulása Szerbiában és Magyarországon

Forrás: Saját szerkesztés "ISO Survey" [6] alapján

Következtetések

A leginkább elterjedt menedzsment szabványok (ISO 9001, ISO 14001) tekintetében a kiadott akkreditált tanúsítványok száma csökkenő tendenciát mutat, míg ISO 22000:2018-as tekintetében ez a szám stagnál.

A kiadott ISO 9001:2015-es tanúsítványok száma fokozatosan emelkedett a világon, viszont a 2015/2016-os években fordulópontra következett be. ISO 9001 tekintetében Szerbia és Magyarország nem követte a világban látható tendenciát, 2011 óta stabilnak tekinthető a kiadott tanúsítványok száma.

A kiadott ISO 14001-es tanúsítványok száma 2016-ig folyamatosan emelkedett a világon, majd ezt követően csökkenő tendenciát láthatunk. Szerbia és Magyarország tekintetében is ez a csökkenés érhető tetten.

A világon kiadott ISO 22000-es tanúsítványok számában stagnálás érhető nyomon, Szerbiában a 2016-os évhez viszonyítva a kiadott tanúsítványszám nő, míg Magyarországon ez a szám csökkenő tendenciára utal.

Összefoglalás

A kiadott ISO tanúsítványok szám a világban a 2016-os évig növekvő tendenciát mutatott, majd ezt követően zuhanni kezdett a kiadott tanúsítványok száma. Ennek számos oka lehet, amely további vizsgálatok kiindulópontja lehet. Nyilván a csökkenő tanúsítványszám indikátora lehet a gazdasági mutatók gyengülésének is, de az ok visszavezethető gazdasági folyamatok és iparági együttműködések megváltozására és a tanúsítási ösztönző mechanizmusok hiányára is. Az iparág-specifikus és a saját tulajdonban lévő szabványok előretörésével azonban látni kell azt, hogy a vizsgált menedzsment szabványok tanúsíttatása háttérbe szorul, noha ezek képezik a irányítási szabványok alapját.

Hivatkozások

- [1] Biró Géza. [2000] „Az élelmiszer-biztonság társadalmi jelentősége” Élelmiszer-biztonság Táplálkozás-tudomány In: Biró Géza, et.al , Agroinform kiadó és nyomda, Budapest
- [2] EN ISO 9001:2015 Minőségirányítási rendszerek. Követelmények
- [3] EN ISO 14001:2015 Környezetközpontú irányítási rendszerek. Követelmények alkalmazási útmutatóval
- [4] EN ISO 22000:2018 Élelmiszer-biztonsági irányítási rendszerek. Az élelmiszerláncban részt vevő szervezetekre vonatkozó követelmények
- [5] www.iso.org/about-us.html
- [6] <https://www.iso.org/the-iso-survey.html>